

Для коментарів чи іншого зворотного зв'язку заповніть форму:
[форма зворотного зв'язку щодо цієї версії настанови](#)

Версія цього документу для друку: <http://guidelines.moz.gov.ua/documents/2918?id=ebm01023&format=pdf>

Настанови на засадах доказової медицини.
Створені DUODECIM Medical Publications, Ltd.

Настанова 01023. Спостереження за психологічним розвитком дитини у дитячому закладі охорони здоров'я

Автор: Kaija Puuga

Редактор оригінального тексту: Jukkapekka Jousimaa

Дата останнього оновлення: 2017-04-12

Загальні відомості

- Спостереження за психологічним розвитком дитини має включати у себе спостереження за взаємодією між дитиною та матір'ю/батьком. У цій взаємодії відіграють роль обидві сторони та будь-яке порушення розвитку дитини чи неправильне виконання своїх обов'язків батьками буде помітним у цій взаємодії через короткий проміжок часу.
- Основні аспекти спостереження за психологічним розвитком дитини включають: визначення та керування емоціями, здатність до соціальної взаємодії, здатність до цілеспрямованої діяльності та регуляція поведінки.
- Рання взаємодія з батьками під час перших років життя дитини формує середовище для її розвитку.
 - Якісна рання взаємодія сприятливо впливає на стан психічного здоров'я дитини та попереджує розвиток різноманітних розладів. Під час візитів до дитячого закладу охорони здоров'я батьки мають бути максимально залученими до обговорень їхньої функції як батьків дитини, ставлення до неї та взаємодії. Також у це обговорення мають бути включені фактори, які впливають на життя родини та негативно відбиваються на благополуччі батьків та їх здатності успішно виконувати свої батьківські обов'язки.

- Те, як дитина реагує на подразники, тобто її темперамент, також впливає на взаємодію між нею та батьками, отже слід обговорити з батьками характер їх дитини та те, як від цього залежить догляд за нею; наприклад, що найкраще її заспокоює. Простим, проте корисним підходом є визначення спільно з батьками, чи є дитина гіперчутливою чи її реакції на подразники нормальні або сповільнені.
- Зазвичай, вислухати та окреслити проблеми батьків достатньо для того, щоб допомогти їм виробити власний спосіб вирішення родинних проблем, що допоможе зменшити негативні впливи на дитину. Добрі та відкриті стосунки між закладом охорони здоров'я та батьками сприяють простішому сприйняттю ними інформації та допомоги, якщо з'являється така потреба, від соціальних служб (наприклад, допомога вдома, коли мати виснажена чи перебуває у депресії) чи медичних спеціалістів.
- Також важливо обговорювати те, наскільки емоційно сильною є родина, особливо, скільки моральної підтримки отримує той з батьків, хто переважно займається дитиною. Наприклад, така підтримка може запобігти післяпологовій депресії у матері.
 - Вплив психічних захворювань батьків на дитину: див [\[Настанова 00701 | Вплив психічного захворю...\]](#).

Цілі профілактичних оглядів протягом першого року життя

- Необхідно виявити будь-які можливі порушення у ранній взаємодії, а саме - післяпологова депресія та втома у батьків.
- Необхідно виявити ті родини, які потребують психосоціальної підтримки у зв'язку із порушеннями у соціальних взаємодіях або через наявність обтяжуючих факторів.
- Необхідно визначити будь-яку можливу затримку здатності дитини до взаємодії відповідно до її віку.
- Потрібно заохочувати ранню взаємодію з дитиною.

Медичні огляди протягом першого року життя

- Огляди мають включати наступне:

1. Бесіда з батьками

- Що відчують батьки?
- Чи непокоїть батьків щось, що стосується дитини?
- Чи батьки отримують підтримку один від одного/від друзів/родини?
- Наскільки втомленими є батьки?
- Що є позитивного в догляді за дитиною, а що - негативного?
- Чи існують якісь проблеми/труднощі всередині родини?
- Як родина справляється з проблемою?

2. Спостереження за взаємодією

- Чи батько/мати дивиться на дитину та намагається встановити зоровий контакт?
- Чи дитина та батько/мати сміються чи посміхаються одночасно на знак розділення позитивних емоцій?
- У якій манері батьки розповідають про дитину?
 - Мова, направлена на дитину, має бути переважно у позитивному тоні; ворожість по відношенню до дитини є показником того, що на ситуацію у родині потрібно звернути увагу.
- Чи батько/мати говорить з дитиною більш високим та м'яким голосом, ніж зазвичай ("сюсюкання")?
- Чи батько/мати тримає дитину природно, притискаючи її до власного тіла?
- Чи відповідає віку реакція дитини на розмови та процес догляду за нею?

3. Огляд дитини

- Чи нормальним є плач дитини та чи відповідає віку те, як вона видає інші звуки?
 - Чи встановлює дитина зоровий контакт?
 - Чи проявляє дитина цікавість до людського обличчя?
 - Як дитина реагує на догляд за нею, чи є вона гіперчутливою, чи її реакції нормальні або сповільнені?
- Нижче наведені деякі характеристики та навички і батьків, і дитини, які є важливими для спостереження та дослідження психосоціального розвитку дитини. Ці характеристики та навички легко спостерігати, вони мають з'являтися під час огляду.

4-6 тижнів

- Батько/мати має дивитись на дитину та намагатись встановити зоровий контакт.
- Батько/мати має розмовляти та посміхатись до дитини.
- Дитина має вміти зафіксувати свій погляд на обличчі когось з батьків чи того, хто проводить огляд, та встановити зоровий контакт.
- Дитина має видавати звуки та рухатись під час огляду, відповідно до віку та реагувати на подразники без затримки.

Ситуації, які потребують подальшого дослідження та підтримки

- Батько/мати активно не дивиться на дитину, догляд за дитиною здається проблемою, дитині дають негативні характеристики (наприклад, "моя дитина просто нестерпна") або мова про дитину ведеється вороже чи знецінююче.
- Догляд за дитиною виглядає механічним чи незграбним, так ніби дитина є неживим об'єктом
- Мати/батько є сльозливим(-ою), вважає себе втомленим(-ою) або виглядає незвично беземоційним(-ою) чи поводитьсь недоречно в інших аспектах.
- Дитина виглядає погано доглянутою.
- Дитина не видає звуків.
- Дитина виглядає незацікавленою в оточуючому середовищі та апатичною.
- Дитині не вдається зафіксувати погляд на обличчі того, хто її оглядає або одного з батьків, вона не встановлює зорового контакту та не відповідає на нього.

Подальше з'ясування обставин

- Вищенаведені ознаки можуть бути показниками перевтоми батьків (чи одного з них), психічних проблем у матері/батька або порушення зв'язку між батьком/матір'ю та дитиною. Цю проблему слід обговорити персоналом закладу охорони здоров'я.
- Залежно від тяжкості ситуації, родину можна скерувати до психолога, клініки з підтримки сім'ї або до відділення дорослої/дитячої психіатрії, та якщо потрібно, до соціальних служб, діяльність яких спрямована на родини або до служб опіки.

- Потреба у спеціалізованій медичній допомозі є тоді, коли функціональна здатність матері/батька значно знижена, він/вона не бачить позитивних сторін у догляді за дитиною, коли він/вона виявляє нереалістичні ("дитина дратує мене та спеціально не заспокоюється") чи психотичні (наприклад "дитина хоче спеціально завдати мені шкоди") думки або коли мати/батько сам(-а) вважає, що має потребу у подібній допомозі.
 - Невідкладно слід звернутись до спеціалізованих медичних служб та служб опіки, коли батьки поведуться з дитиною грубо або з ворожістю; у цих родинках існує дуже високий ризик насильства.
 - Окрім основного лікування, потрібно також переконатися у тому, що батьки отримують достатньо допомоги вдома.
 - Щодо дитини, то вищезазначені проблеми можуть бути пов'язані з депресією, але слух і зір дитини також мають бути обстежені
- Настанова 00577 | Медичні огляди дитини в ...].

4 місяці, розширений медичний огляд

- На розширеному медичному огляді мають бути присутніми обоє батьків з дитиною. Таким чином можна оцінити взаємодію між батьками, так зване "співбатьківство".
- При хорошій взаємодії між батьками обоє цінують один одного у ролі батьків та говорять один про одного позитивним тоном, відбувається дуже мало конфліктів.
- Батьки та дитина мають встановлювати зоровий контакт, і той, хто проводить огляд має помітити "сюсюкання" у комунікації батьків з дитиною.
- Також має бути помітним розділення позитивних емоцій між батьками та дитиною, наприклад одночасні посмішки чи сміх.
- Батьки мають помічати можливий страх дитини та її потребу бути втішеною, наприклад, коли незнайома людина оглядає дитину, батьки мають втішити та заспокоїти дитину без особливих труднощів.
- До цього віку дитина має вміти посміхатись іншим людям та гулити у відповідь на звертання до неї.
- Причиною, через яку не виникає гуління, може бути розлад, який впливає на голос/мову або слух, порушення розвитку або брак ранньої взаємодії.

- Якщо у дитини до цього часу не з'явилися ці навички, необхідно з'ясувати, чи є у когось з батьків депресія або проблеми з психічним здоров'ям.
- Якщо дитина не встановлює зорового контакту з тим, хто її оглядає, не відповідає на його/її посмішку, виглядає апатичною та відстає у розвитку, необхідно зробити припущення про наявність у дитини депресії та оглянути дитину ще раз спільно з експертами з дитячої психіатрії.

8 місяців

- Спостереження за взаємодією між дитиною та матір'ю/батьком та за тим, як батьки виконують свої обов'язки, як і при попередніх оглядах.
- Має спостерігатись розділення позитивних емоцій між дитиною та матір'ю/батьком, тобто одночасні посмішки та сміх.
- Дитина має вміти взаємодіяти через гру (наприклад ігри «дай та візьми» та «ку-ку»).
- Той, хто проводить огляд має помічати так звану соціальну референцію, тобто дитина одразу кидає погляд на обличчя батька чи матері, для того, щоб переконатись, що нова ситуація чи людина не становить небезпеки.
- Соціальна референція та сором'язливість з чужими, тобто надання переваги більш знайомій людині перед незнайомцями, є ознаками нормального психосоціального розвитку.
- Дитина має розуміти наміри іншої людини (наприклад, коли хтось з батьків вказує пальцем на предмет, вона дивиться на сам предмет, а не на палець).
- Причиною відсутності даних навичок може бути недостатня взаємодія між дитиною та батьком/матір'ю чи інші порушення розвитку, які потребують подальшого обстеження.
- Якщо дитина не проявляє цікавості до оточуючих її людей, потрібно запідозрити затримку розвитку чи розлад аутистичного спектру та скерувати дитину на подальше обстеження.

18 місяців, розширений профілактичний огляд

- Дитина має цілеспрямовано комунікувати через вирази обличчя та жести.

- Дитина має розуміти значення деяких слів.
- Дитина має говорити декілька слів, копіювати дорослих.
- Дитині доступне поняття знаходження об'єктів (наприклад, якщо іграшку, за якою спостерігала дитина, ховають під клаптик паперу, дитина може його підняти, щоб знайти іграшку).
- Гра дитини набуває символізму: вона/він грає у символічні ігри, наприклад іграшковий кубик виконує роль телефону, дитина пропонує батькам уявну їжу.
- До 18 місяців мають проявити себе соціальна референція та сором'язливість.
- Між батьком/матір'ю та дитиною мають бути спільна налаштованість та розділення емоцій, наприклад один з батьків долучається до веселощів дитини під час гри або заспокоює її співчутливим тоном після вакцинації.
- Має спостерігатись розділення позитивних емоцій між батьком/матір'ю та дитиною, тобто одночасний сміх та посмішки.
- У стосунках між дитиною та батьками мають виникати види взаємодії, коли один із батьків бере на себе ведучу та, якщо потрібно, обмежуючу роль для дитини вербальними та, за потреби, невербальними методами (наприклад, не дає дитині схопити предмет, який не можна чіпати).
- Відсутність таких навичок і у батьків, і у дитини є підставою для подальшого обстеження.

Обстеження у дошкільному віці

- Під час проведення профілактичних оглядів у дітей дошкільного віку варто звернути увагу на важливі ознаки розвитку психосоціальних навичок, таких, як поступове наростання здатності до самоконтролю, емпатію та здатність до соціальної взаємодії. Розвиток цих навичок відбувається через регуляцію поведінки дитини батьками, яка полягає у демонстрації емпатії до дитини (спільна налаштованість) та встановленні меж для дитини.
- Якщо здатність батьків виконувати свої обов'язки з якихось причин не є повноцінною або навички дитини не відповідають віку, рекомендоване подальше обстеження. У медичній картці дитини має міститись інформація про звичний спосіб життя родини та принципи виховання дитини, така інформація допоможе зрозуміти роль батьків у ситуації. Спостереження за взаємодією між батьками

та дитиною під час огляду надасть інформацію про рівень навичок дитини та відношення батьків до неї, а також їх здатність контролювати свою дитину. Метою цих спостережень є раннє виявлення проблем та пропонування допомоги через ресурси, доступні закладу охорони здоров'я, сімейні консультації або через соціальні, психіатричні служби та органи опіки.

- У дошкільному віці більшість дітей знаходиться поза домом та відвідує дитячі садки чи дошкільні навчальні заклади. Необхідно залучати батьків та, якщо можливо, саму дитину, а також персонал дитячих садків до оцінки загальної адаптації дитини до відвідування закладу, а також можливої наявності проблем (наприклад булінгу).

2 роки

- Дитина має вміти
 - використовувати для комунікації слова та короткі речення (наприклад, «дай мені» або «ні»)
 - проявляти ініціативу під час соціальної взаємодії
 - перестати виконувати певну дію, коли про це просять та виконувати короткі, чіткі інструкції (самоконтроль)
 - співчувати та шукати співчуття у когось з батьків (навички з емпатії між батьком/матір'ю та дитиною)
- Батьки мають вміти надавати дитині чіткі інструкції та встановлювати для неї межі та вони виконуються без застосування батьками сили.
- Батько/мати має відчувати емпатію щодо дитини та контролювати почуття дитини через їх розуміння та розділення (спільна налаштованість).
- Має спостерігатись розділення позитивних емоцій між батьком/матір'ю та дитиною, тобто одночасний сміх чи посмішки.
- Дитина має дотримуватись щоденного розпорядку, що допомагає розвивати в неї відчуття часу та самоконтролю.

3 роки

- Дитина має вміти
 - розповідати про події, наприклад про те, що трапилось з нею впродовж дня (з використанням займенника "я")
 - проявляти інтерес до інших дітей

- перебувати в очікуванні короткої проміжок часу
- вміти змиритись з короткочасною відсутністю батьків
- відрізнити реальність від уявного
- розрізнити стать
- Батьківські навички мають відповідати наведеним вище

4 роки, розширений профілактичний огляд

- Додатково до вищенаведених навичок, дитина має вміти
 - будувати дружні стосунки
 - брати участь в інтерактивній грі з іншими учасниками

5 років

- Додатково до вищенаведених навичок, дитина має вміти
 - концентруватись на одному об'єкті на 10-15 хвилин
 - працювати в команді
 - брати участь у рольовій грі
 - дотримуватись правил, наприклад під час гри
 - дружити та назвати свого найкращого друга

Дитина дошкільного віку має бути скерована на подальше обстеження, у наступних випадках (в дужках подано можливі розлади):

- Батьки виявляють занепокоєння стосовно благополуччя чи розвитку дитини
- Є значущі прогалини у навичках, які вимагаються згідно віку (відставання у розвитку).
- Дитина не встановлює контакту з оточуючими чи перебуває на самоті, дивні звички (аутистичний розлад, відставання у розвитку).
- Дитина дуже непосидюча чи агресивна (дефіцит уваги, поведінковий розлад, травматичний досвід, недостатній чи відсутній догляд).
- Дитина плаксива, пригнічена, самотня чи апатична (депресивні розлади, травматичний досвід, недостатній чи відсутній догляд).

- Дитина боїться багатьох речей, до тієї міри, що вони обмежують її у діях (тривожний розлад, травматичний досвід).
- Дитину неможливо розлучити з батьками, навіть на короткий проміжок часу (тривожний розлад, викликаний розлукою).
- Дитина має труднощі з прийомом їжі або сном.
- Батьки вважають, що їх виховні здібності мають недоліки чи є підозра на нехтування дитиною або надмірні фізичні покарання (потреба у втручанні органів опіки).
- Батьки вороже ставляться до дитини чи завдають їй фізичної шкоди.
- Ці проблеми слід спершу обговорити у дитячому закладі охорони здоров'я, після чого дитину та її батьків можна, за потреби, скерувати на сімейне консультування, на спостереження до медичних спеціалістів (дитячий психіатр, дитячий невролог, фоніатр) чи до органів опіки.

Настанови

- [Настанова 00701](#). Вплив психічного захворювання матері або батька на дитину.
- [Настанова 00577](#). Медичні огляди дитини в закладі охорони здоров'я.

Авторські права на оригінальні тексти належать Duodecim Medical Publications, Ltd.

Авторські права на додані коментарі експертів належать МОЗ України.

Published by arrangement with Duodecim Medical Publications Ltd., an imprint of Duodecim Medical Publications Ltd., Kaivokatu 10A, 00100 Helsinki, Finland.

Ідентифікатор: ebm01023 Ключ сортування: 033.001 Тип: EBM Guidelines

Дата оновлення англomовного оригіналу: 2017-04-12

Автор(и): Kaija Puura Редактор(и): Jukka Pekka Jousimaa Лінгвіст(и)-консультант(и) англomовної версії: Maarit Green
Видавець: Duodecim Medical Publications Ltd Власник авторських прав: Duodecim Medical Publications Ltd

Навігаційні категорії
EBM Guidelines Paediatric psychiatry

Ключові слова індексу

Child Child development Child Health Clinic CHC Counselling Counseling Early interaction
Emotional development Health examination Monitoring Periodic examination Psychological development
speciality: Paediatric psychiatry Preschool age Screening speciality: Paediatrics Behaviour icpc-2: 30.09
icpc-2: A90 icpc-2: A97 icpc-2: A98 icpc-2: Z16 icpc-2: 45.137